

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 10/2 2018 s. 413-431, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

TÜRKLERDE HİTABET: ORHUN YAZITLARI, DİVANU LUGAT-İT TÜRK VE NUTUK

Şükrü ÖZEN*

Zekerya BATUR**

Geliş Tarihi: Şubat, 2021

Kabul Tarihi: Mayıs, 2021

Öz

Hitabet, tarihin eski dönemlerinden bu zamana toplumları etkisi altına alan ve onları istenilen yöne sevk eden bir edebî tür olmuştur. Türk tarihine de bakıldığında kültüre ait ilk yazılı metinlerden bu yana hitabet; toplumsal yapılanma, dayanışma, dikkat çekme, uyarma, bilgilendirme gibi amaçlarla tercih edilmiştir. Buradan yola çıkarak çalışmanın amacı *Orhun Yazıtları*, *Divanu Lugat-it Türk* ve *Nutuk* adlı eserleri hitabet özellikleri açısından karşılaştırıp değerlendirmektir. Araştırmada betimsel yöntem izlenmiş olup tarama tekniğine başvurulmuştur. Hitabet tekniğinin özellikleri çeşitli kaynaklardan yararlanılarak, üç alan uzmanının da görüşü alınıp oluşturulmuştur. Veri toplamada *Orhun Yazıtları*, *Divanu Lugat-it Türk* ve *Nutuk* adlı eserler kaynaklık etmiştir. Hitabetin sahip olması gereken altı özellik adı geçen üç eserde taranmış, elde edilen bulgular karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır. *Orhun Yazıtları* ve *Nutuk*'un birer hitabet türü eser olduğu, *Divanu Lugat-it Türk*'ün de hitabet özellikleri taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Divanu Lugat-it Türk, Nutuk, Orhun Yazıtları, hitabet, konuşma.

ORATORY IN TURKS: ORKHUN INSCRIPTIONS, DİVANU LUGAT-İT TÜRK VE NUTUK

Abstract

Oratory has been a literary genre that influenced societies from ancient times to this time and directed them to the desired direction. When we look at Turkish history, rhetoric since the first written texts of the culture; it has been preferred for purposes such as social structuring, solidarity, attention, warning and informing. Based on this, the aim of the study is to compare and evaluate the works named *Orkhun Inscriptions*, *Divanu Lugat-it Türk* and *Nutuk* in terms of their oratory features. In the research, descriptive method was followed and scanning technique was used. Features of rhetoric technique; It was created by benefiting from various sources and taking the opinions of all three field experts. In data collection; *Orkhon Inscriptions*, *Divanu Lugat-it Türk* and *Nutuk* were the sources. The six characteristics that oratory should have were scanned in the three works mentioned and the findings obtained were interpreted comparatively. It was concluded that the *Orkhun Inscriptions* and *Nutuk* were works of rhetoric, and that *Divanu Lugat-it Türk* also had rhetorical features.

Keywords: *Divanu Lugat-it Türk*, *Nutuk*, *Orkhun Inscriptions*, oratory, speaking.

* Öğretmen; Millî Eğitim Bakanlığı, sukru.ozen@outlook.com

** Prof. Dr.; Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, zekerya.batur@usak.edu.tr

Giriş

Etkili ve güzel söz söyleme sanatı / retorik / hitabet Eski Yunan'da MÖ 336'da Aristo tarafından sistematik olarak ele alınmış, günümüzde hâlen geçerliliğini koruyan yasa ve kuralları o dönem kendisi tarafından belirlenmiştir. Aristo'ya göre konuşmanın amacı bilgi ve haber aktarımından ziyade kişileri ikna etme olmalıdır. Aristo hitabeti; belli bir durumda, dinleyicileri anlatılanlara ikna edecek öğelerle araçları keşfetme gücü olarak görür (Taşer, 2015). Ünlü Romalı hatip Marcus Tullius Cicero “*De Oratore*” adlı yapıtında hitabetin içeriği ve tarzının sahip olması gereken özelliklerini “dinleyenlere, duruma, konuya ve konuşmacıya uygun düşmesi; aslına uygunluk, açık seçiklik, etkin ve ilgi çekici olmak” şeklinde belirtmiştir (Taşer, 2015, s. 173). Hitabette, kederi en aza indirmek, saygın ve gurur verici olayları övmek, insanlara fedakârca davranmak, büyük riskler alarak sorunları özümsemeleri ve yaşamlarını tehlikeye atmaları yolunda ilham vermek için belirli anlaşılabilir semantik ve gramer yapıları görülür (Mansouri, Biria, Najafabadi ve Boroujeni, 2017). Bu nedenle, hitabet türünü ortaya koyanlar genellikle amaçlarına, iyi veya kötüye her ne olursa olsun üzerlerinde çok büyük sorumluluk taşırlar; en son ki hedeflerinde ve içerisinde buldukları halk kitlelerinin yönlerinde belirleyici rolleri vardır (McKay ve McKay, 2008). Bahsi geçen bu açıklama ve tanımlamalar ışığında hitap edilen kimselerde bir görüş ve anlayış ortaya çıkarmak, zihinsel olarak onları hoşnut etmek, tutkuları harekete geçirmek, istek ve duyguyu etki altına almak hitabet türünün işlevlerindedir denilebilir (Özdemir, 2017).

Bu yönleri üzerine düşünüldüğünde konuşmacı öncelikle sıkı bir ön çalışma yapmalıdır. Üzerine konuşacağı konu ve düşünce değerli olmalıdır. Dinleyicilere yahut okuyuculara iletmek için içten bir istek duymalı, onların tutum ve davranışlarına karşı duyarlı olmalıdır. İletilmek istenen düşünceye uygun düşecek anlatım yolu belirlemelidir. Kullandığı dil açık seçik, etkin ve ilgi çekici olmalıdır (Özdemir, 2017).

Hitabetin genel çerçevede işlevini ve özelliklerini açıkladıktan sonra Türk dünyasında eski devirlerden bu yana farklı hitap örnekleri üzerine düşünmek gerekir. İlk sözlüğümüz, Arap topluma Türk dilini öğretebilmek ve Türk dilinin de en az Arap dili kadar işlek ve etkin bir dil olduğunu vurgulamak için yazılan *Divanu Lugat-it Türk*'te Kaşgarlı Mahmut, Türkler için uzun süren hakimiyet vaat edildiğinden bahsederek (Bozkurt, 2017) kendi eserinin ve Türkçe öğrenmenin önemini vurgulamaya çalışmıştır. Hz. Muhammed'in hadislerini kendine dayanak olarak daha eserin başında okuyucuya başka bir seçim şansı bırakmamış, etkin ve ilgi çekici bir üslup kullanmıştır. İlk yazılı kaynağımız olan *Orhun Yazıtları*'nda Köl Tigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk birer asker ve birer devlet adamı olarak halkına çeşitli uyarılarda bulunmuş, daha önceki devirlerde yapılan hatalardan ders çıkarılması gerektiğini vurgulamış, kendi dönemlerinde ne gibi hizmetlerde bulduklarını dile getirmişlerdir (Ergin, 2013). *Orhun Yazıtları* incelendiğinde söyleyiş tarzının ve seslenişin sert olduğu görülmektedir: “Tatlı sözüne yumuşak ipek kumaşına aldanıp çok çok, Türk milleti, öldün; Türk milleti, öleceksin!” (Ergin, 2013, s. 15). Benzer şekilde Mustafa Kemal Atatürk ‘*Nutuk*’ adlı eserinde I. Dünya Savaşı sonrası Anadolu'nun içinde bulunduğu durumu anlatmış, kurtuluş mücadelesini kronolojik sıra içerisinde vermiş, eserinin sonunda *Orhun Yazıtları*’yla benzer özellikler taşıyan ‘Gençliğe Hitabe’ye yer vermiştir (Özel ve Erdiñç, 2016). Mustafa Kemal Atatürk'ün yaklaşık 1200 yıl sonra aynı kaderi yaşayan Türk milletine birleştirici ve uyandırıcı bir üslupla seslenmesi, gelişim ve çağdaşlaşma yolunda özünden güç alması gerektiğini söylemesi; *Orhun Yazıtları*'nın yazılış amacı ve üslubu ile oldukça benzerdir (Engin, 1996).

Hitabet ilgi alanındaki birçok eser ve çalışma göz önünde bulundurulduğunda (Taşer, 2015; Özdemir, 2017; Bozkurt, 2017; Özel ve Erdinç, 2016; Ergin, 2013; Enginün, 1996; Serarşlan, 2006; Banarlı, 1950; Orhan, Gedik ve Bulut, 2012) hitabetin Türklerde tarih öncesi çağlardan beri etkin bir ikna ve farkındalık yaratma yöntemi olarak kullanıldığı görülmektedir. *Divanu Lugat-it Türk* ile ilgili alan yazına bakıldığında Yaylagül (2010) *Divan*'da geçen atasözlerini metaforik olarak ele almıştır. Aktan (2010) çalışmasında Karahanlılar Dönemi'ne ait söz hazinesi içerisinde ikilemelerin -eserden yola çıkarak- kullanım sıklığı ile ilgili bilgilere ulaşmaya çalışmıştır. Yemek kültürleriyle 11. yy'de bile ipuçları verebilen Türk medeniyeti, Çetin (2005)'in *Divanu Lugat-it Türk*'teki incelemesiyle o günkü yiyecek içecek adları ve bugünkü karşılıkları ile bize farklı konuda bilgi sunmuştur. Aydoğdu (2009) ise eserde dağınık vaziyette verilen Türk boyları ve onlara ait dil özelliklerini tasnif etmeye çalışmıştır. *Divan*'ın bir dil öğretim kitabı olduğu düşünülürse, bir yöntemi ve metodu olduğunu düşünmek kaçınılmaz olur. Bu sebeple Onan (2003) çalışmasında Kaşgarlı Mahmut'un dili ele alış tarzı ve eserdeki yabancı dil öğretim yöntemlerini incelemiştir. Köksel (2009) çalışmasında on iki tane efsane tespit etmiş, birinin olağanüstü varlıklarla ilgili diğerlerinin ise tarihi ve dini olduğunu belirtmiştir. Günşen (2011) *Divan*'da karşılaşılan fiil yapılarını ele almış, özellikle yaklaşma fiilleri üzerine yoğunlaşmıştır. Türkteş (1999) ise çalışmasında *Divanu Lugat-it Türk*'te yer alan oyunlar üzerine durmuş, Türklerde oyunların eski zamanlarda yarışma, hoşça vakit geçirme ve spor amaçlı oynandığı sonucuna varmıştır. Bununla birlikte *Divanu Lugat-it Türk*'le ilgili dil öğretimi alanında (Batur, 2012; Adıgüzel, 2010; Aksu, 2016; Özbay ve Melanlıoğlu, 2008), dil bilimi alanında (Batur ve Erişen, 2014; Nurmuhammedov, 2007; Karaca, 2018; Yıldız ve Ölker, 2009; Atlı, 2019; Kabataş, 2003; Mirzohidova, 2017; Erdem ve Cosun, 2013; Eraslan, 1991; Çeçen ve Sarıççek, 2005; Balcı, 2015; Gülensoy, 2014; Taş, 2014; Koca, 2013; Başdaş, 2001; Demirtaş, 2004; Öztürk, 2018; Guliyev, 2013), eğitim öğretim alanında (Batur ve Beştas, 2011; Batur ve Kaya, 2012; Batur ve Duru, 2016; Kılıç ve Yaprakgöl, 2018; Taş, 2013; Yazıcı Ersoy, 2018; Çifci ve Yıldırım, 2012), folklor alanında (Sakaoğlu, 1991; Altın, 2019; Serbest, 2019; Çelik, 2012; Gümüşatam, 2015; Çetin, 2005; Gömeç, 2016; Özdarıcı, 2011), sosyal bilimler alanında (Gömeç, 2009; Önal ve Şenel, 2016; Düzgün, 2007; Çencen, 2016) farklı çalışmalar olduğu görülmüştür. Görüleceği üzere *Divanu Lugat-it Türk* üzerinde yapılan çalışmalar genellikle eserin folklorik ve dil bilimsel özellikleri üzerine olmuştur. Hitabet türü olabileceği üzerine yapılan bir çalışmanın bulunmaması, bu incelemeyi farklı bir konuma getirmektedir.

Atatürk'ün eseri *Nutuk* üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında ise; Taşdemir (2009) Mustafa Kemal Atatürk'ün *Nutuk*'u seslendirdiği dönemde yerel ve ulusal basının gösterdiği reaksiyon üzerine durmuştur. Börekçi (2008) Atatürk'ün *Nutuk*'ta cümleleri, çok değişik sayıda dizim ilişkisi ile oluşturduğunu, akıl yürütme tarzını ve önelediği hususları bu cümle yapılarına yansıttığını tespit etmiştir. Dolayısıyla Börekçi (2008)'e göre *Nutuk*'un anlatım tarzı benzer siyasi söylemlerden büyük oranda farklıdır; çalışmasında *Nutuk*'taki dil kullanımı inceleyerek, bir söylem olarak özellikleri belirleyip Atatürk'ün üslubunu tanımlamaya çalışmıştır. Atatürk'ün dili; açık, seçik ve anlaşılırdır (Börekçi, 2008). Morin ve Lee (2010) *Nutuk*'un retorik özelliklerine kısaca değinmekle birlikte daha çok yeni Türk halkının modern inşasında oynadığı rol üzerine durmuştur, ayrıca *Nutuk* Müslüman devletlerin modernizasyonunda da önemli bir etken olacaktır. Alaranta (2008) çalışmasında *Nutuk*'un Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun resmi tarihsel bir yönü olduğu üzerine durmuştur. Deniz ve Tarakçı (2019) ikna teknikleri ile ilgili *Nutuk*'ta inceleme yapmışlardır. Buna göre Atatürk'ün çalışmada belirlenen tekniklerin büyük çoğunluğunu kullandığı, 4 teknikte ise teknik özelliklerinin tam tersini uyguladığı tespit

edilmiştir. Bu, Atatürk'ün ikna tekniklerinden olabildiğince yararlandığını, *Nutuk*'ta kendini ifade etmeye çalışırken dinleyenlerin anlatılanları özümsemeleri için farklı yöntemler denediğini ve Atatürk'ün ikna etme kabiliyeti yüksek bir önder olduğunu gösterir. *Nutuk* adlı eser ile ilgili yapılan bu ve benzer çalışmalar (Babaoğlu, 2012; Morin, 2004; Özgiray, 2002; Arı, 1992; Arslan ve Orhan, 2013; Hayta ve Akhan, 2016; Gürkan, 2013; Çam, 2003) içeriğe yönelik, anlatılanların uyandırdığı yankı ve Atatürk'ün üslubu üzerine olmuştur. *Nutuk*'un yalnızca hitabet özellikleri üzerine derinlemesine bir çalışma yapılmadığı görülmüştür.

Orhun Yazıtları hakkında yapılan incelemelere göz atıldığında, farklı yönleri üzerine çalışıldığı görülmektedir. Kardaş (2015) incelemesinde MEB tarafından 2005 yılında yayınlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin, Kök Tigin Abidesi'nde karşılık bulmasını ele almış, programda yer alan değerlerle Kök Tigin Abidesi'nde karşılaşılan değerler arasında %75 civarında paralellik göstermiştir. Başdaş (2009) *Orhun Yazıtları*'ndaki (Kök Tigin, Tonyukuk 1-2) bütün iyelik ve yükleme hâli örneklerini incelendiğini, elde edilen verileri değerlendirerek eklerin bilinen en eski şekil ve işlevlerini ortaya koyduklarını belirtmiştir. Akay (2006) çalışmasında *Orhun Yazıtları*'nın söz dizimi üzerine durmuş, özellikle sıfat tamlamalarının çokluğunun çarpıcı olduğunu vurgulamıştır. Yine sıfatlar üzerine yapılan bir incelemede Temel (2011) Bilge Kağan Abidesi'nde bulunan niteleme sıfatlarını ele almıştır. Çelikel (2007) *Orhun Yazıtları*'nda yer alıp günümüze kadar varlığını sürdürmüş olan sözcükleri belirleyerek bunların zaman içindeki değişimlerini incelemeye almıştır. Karakaş (2016) Türklerin İslamiyet öncesi kabul ettiği yabancı dinlerin yönetim anlayışına etkisini incelemiştir. Altan (2015) çalışmasında *Orhun Yazıtları*'nda sergilenen liderlik ve yönetim anlayışı üzerine durmuş, yazıtlarda dört farklı liderlik anlayışı olduğunu saptamıştır. Kuzey (2019) Türklerin eski dönemlerde mekânı, yeri, alanı, bölgeyi nasıl algıladıklarını ve tanımladıklarını tespit etmeye çalışmıştır. Topsakal (2018) ile eğitim bilimleri açısından da incelenen *Orhun Yazıtları* eğitim tarihi, felsefesi, yönetimi, hukuku, psikolojisi, sistemi; yaygın eğitim, öğretim ilke, yöntem ve teknikleri, değerler eğitimi, Türk dili ve edebiyatı özel öğretim yöntemleri gibi birçok yönden incelenmiştir. Değerler eğitimi yönünden ayrıca önem arz eden yazıtlarla ilgili çalışmada bulunan Çelik (2016), yazıtlarda yer alan değerlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bazı değerlerle örtüştüğü sonucuna ulaşmıştır. Bunların yanı sıra *Nutuk*; dil bilim (Kayra, 1996; Alyılmaz, 2000; Alyılmaz, 2005; Aytas, 2017; Balcı, 2015; Uçar, 2019; Sevinçli, 2018; Batur ve Erişen 2014; Şanlı, 1997; Mert, 2008; Öner, 2010; Özçelik, 2004; Zengin, 2015; Aydın, 2017; Demirezen, 2008), eğitim (Batur, 2013), edebiyat (Altunbay, 2013; Çoban, 2017; Erbay, 2017), sosyal bilimler (Mert ve Bozkırlı, 2015) gibi alanlarda çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Tüm bu çalışmalarla birlikte Orhan, Gedik ve Bulut (2012); birbirine kıyasla benzer yönleri fazla olan *Orhun Yazıtları* ve *Nutuk*'un son bölümünü oluşturan Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'nin özümsemesi ve yeni nesillere gerçek ve etkili bir biçimde anlatılması için her iki metni birbiriyle olan benzerlik ve farklılıklarından yola çıkarak ele almıştır. Çalışma neticesinde metinlerde Türklerin birlik içinde olması, her türlü tehdide karşı dikkatli olunması, bağımsızlıklarını elden bırakmamaları konusunda tüm özveriyi göstermeleri gerektiği gibi çoğu hususta benzerliklere rastlanılmıştır. Bahsi geçen çalışmada hitabet özellikleri özelinde bir çalışma gerçekleştirilmemiş, yalnızca *Nutuk*'un son bölümü baz alınarak içerik yönünden *Orhun Yazıtları*'yla olan ortak noktaları üzerine yoğunlaşmıştır.

Ortaya konulan bu çalışmanın amacını; genel niteliklerinin ve literatürde yer alan inceleme alanlarının verilmeye çalışıldığı üç eserin karşılaştırmalı olarak hitabet özellikleri

açısından ele alınması oluşturacaktır. Çalışma sonunda hangi eserin hitabetin hangi özelliklerini ne kadar karşıladığı, hangi eserin hitabet türü olduğu sorularına cevap bulunacaktır.

Yöntem

Çalışmada betimsel araştırma yöntemi kullanılmış, tarama tekniğine başvurulmuştur. Tarama tekniğinin amacı objelerin, halk kitlelerinin, kurum ve kuruluşların, olguların tabiatını ve niteliklerini tanımlamaktır (Metin, 2014; Akgün, Büyüköztürk, Çakmak, Demirel ve Karadeniz, 2008).

Veri Toplama

Verileri toplarken *Divanu Lügat-it Türk, Nutuk ve Orhun Yazıtları* 'ndan faydalanılmıştır. Hitabet özellikleri belirlenirken üç alan uzmanından hitabet / nutuk / söylev ile ilgili bilinenleri maddeler hâlinde yazmaları istenip sonrasında literatür taraması yapılarak ilgili olabilecek maddeler sıralanmıştır. Alan uzmanlarının belirledikleri maddeler ile literatür taraması sonucu ulaşılan maddeler üzerine tartışılmış, araştırmaya konu altı madde üzerinde mutabık kalınmıştır. İnceleme sırasında eserler teker teker, sırasıyla her bir madde için ele alınmış; hitabet özelliklerini içeren örnekler özelliği içerdiği paragraf, cümle, söz grubu ve sözcük bazında ilgili maddenin altında verilmiştir.

Veri Analizi

Hitabetin sahip olması gereken özellikleri belirlemek için literatür taranmış, alanla ilgili üç uzmanın da görüşü alınarak literatürde sözü geçen ortak maddeler: 1. *Hitabette etkili bir giriş yapmak için sesleniş önemlidir*, 2. *Hitabette toplumu yakından ilgilendiren bir düşünce ya da sorun işlenmelidir*, 3. *Hitabette kullanılan dil; açık, yalın, doğal, gösterişsiz, güçlü ve coşkulu olmalıdır*, 4. *Hitabette dinleyicinin / okuyucunun ilgisini ayakta tutacak sözler ustaca yerleştirilmelidir*, 5. *Hitabette işlenen konu tek yönüyle değil, tüm boyutlarıyla ele alınmalıdır*, 6. *Olay ve belgeler önem ve güvenilirlik derecesine göre sıralanmalı, dinleyici / okuyucunun düşüncelerinde belirsizliğe yol açmamalıdır* şeklinde belirlenmiş, bu haliyle her bir hitabet özelliği inceleme konusu üç eserde taranarak karşılaşılan örnekleriyle (paragraf, cümle söz grubu, sözcük) verilip incelemeye tabi tutulmuştur.

Bulgu ve Yorum

1. Hitabette etkili bir giriş yapmak için ‘sesleniş’ önemlidir (Özdemir, 2017; Taşer, 2015; Bozkurt, 2017; Özel ve Erdinç, 2016; Ergin, 2013): Çoğu konuda nasıl ki ilk intiba önemli ise, hitabette de giriş yapılırken seçilen sözcükler dolayısıyla cümle dinleyiciyi / okuyucuyu uyandırma, söyleneceklerin önemli olduğuyla ilgili ilk uyarıda bulunma açısından önem arz eder. Seslenişte tercih edilen sözcükler ve kurulan cümle ne kadar etki bırakırsa hitabetin sonuna kadar dinleyiciler / okuyucular da o denli anlatılanlara bağlı kalır.

Orhun Yazıtları:

“Dokuz Oğuz Beyleri, milleti! Bu sözümü iyice işit, adamakıllı dinle” (Ergin, 2013, s. 35).

“Türk beyleri, milleti, bunu işitin!” (Ergin, 2013, s. 39).

Orhun Yazıtları 'nda seslenme unsurunun etkili bir üslupla kullanıldığı tespit edilmiştir. Dönemin Türk boylarının özellikle Oğuzların, Çin tehdidine ve boylar arasında görülen rekabete

karşı sürekli uyarıldığı görülmektedir. Bu uyarılar yapılırken de “işit, işitin, adamakıllı dinle” söz ve söz grupları tercih edilmiş, muhatap kitlenin bu yöntemle hitabeti önemsemesi sağlanmıştır.

Nutuk:

“Ey Türk geleceğinin evladı! İşte, bu durum ve koşullar içinde bile görevin, Türk bağımsızlık ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun güç, damarlarındaki soylu kanda mevcuttur!” (Özel ve Erdinç, 2016, s. 599).

“Saygıdeğer efendiler, “komplo” konusunu açıklamaya çalıştım ve komplonun Meclis içindeki evresini tanımlamada önemsiz gibi kabul olunabilecek bazı ayrıntılara değindim. Bunda beni bağışlayacağınızı ümit ederim” (Özel ve Erdinç, 2016, s. 591).

Atatürk’ün *Nutuk* adlı eserinde iki farklı üslupta sesleniş yaptığı görülmektedir. Devlet yöneticileri ve yönetimde söz sahibi olacak kitleye olan seslenişte saygın bir yol izlediği görülürken, *Nutuk*’un ‘Gençliğe Hitabe’ bölümünde Türkiye Cumhuriyeti devletini miras bıraktığını düşündüğü yeni nesle seslenirken daha keskin, net ve başka bir seçenek bırakmaksızın seslendiği görülmektedir. Bunun sebebi olarak Atatürk’ün hem bir asker hem de bir devlet adamı olduğu söylenebilir.

Divanu Lugat-it Türk:

“Şimdi Muhammet oğlu Hüseyin oğlu kulunuz (Kaşgarlı) Mahmut der ki: ...” (Bozkurt, 2017, s. 19).

“Burada yalnızca kısa bir açıklama sunduk, Tanrı’nın izniyle kitabımız ilerledikçe bunlar üzerine yeniden konuşacağız” (Bozkurt, 2017, s. 25).

“Bu ilkeleri öğrenin!” (Bozkurt, 2017, s. 27).

Kaşgarlı Mahmut’un eserinde seslenirken bazı bölümlerde çoğul (...sunduk, ...konuşacağız) ve yine bazı bölümlerde tekil (Hüseyin oğlu Mahmud der ki: ...) cümle yapılarını tercih ettiği görülmektedir. Çoğul seslenme yoluna başvurmasıyla ilgili olarak Kaşgarlı’nın, kişilerin eseri daha kolay özümsemesini sağlamaya, onları da esere dahil etme amacıyla gerçekleştiği düşünülebilir. Bununla birlikte Kaşgarlı’nın edebî yönü de böyle bir seslenmeyi mecbur kılmıştır, demek mümkündür.

Seslenme unsurunun hitabette bulunması gereken ilk özellik (Özdemir, 2017; Taşer, 2015; Bozkurt, 2017; Özel ve Erdinç, 2016; Ergin, 2013) olduğu düşünüldüğünde *Orhun Yazıtları* ve *Nutuk*’un muhatap aldığı kitleyi kendi özüne çekecek yeterlikte olduğu görülmektedir. Bununla birlikte *Divanu Lugat-it Türk*’ün hitabet türünde bir eser olmadığı ve hitabet özelliklerini öncelmediği hâlde hitap ettiği topluluğu seslenişte kullandığı ifadelerle etkilediği tespit edilmiştir.

2. Hitabette toplumu yakından ilgilendiren bir düşünce ya da sorun işlenmelidir (Özdemir, 2017; Taşer, 2015; Bozkurt, 2017; Özel ve Erdinç, 2016; Ergin, 2013): Hatip konu seçerken yakın dönemde yaşanmış ya da yaşanması muhtemel ve hitap ettiği toplum üzerinde derin etki bırakmış ya da bırakabilecek türden olayları ve bunun yanı sıra üzerinde düşünülmesi gereken hususları ustaca işleyebilmelidir.

Orhun Yazıtları:

“Demir Kapıya kadar ordu sevk ettim. Kuzeyde Yir Bayırku yerine kadar ordu sevk ettim. Bunca yere kadar yürüttüm. Ötüken ormanından daha iyisi hiç yokmuş. İl tutacak yer Ötüken ormanı imiş. Bu yerde oturup Çin milleti ile ...” (Ergin, 2013, s. 37).

“Aç fakir milleti hep toplattım. Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım. Yoksa bu sözümde yalan var mı?” (Ergin, 2013, s. 39).

Orhun Yazıtları'nda işlenen konu Türk boylarının kendi arasındaki mücadele ve Çin tehlikesidir (Ergin, 2013). Eser incelendiğinde bu iki sorun ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve sonuçta mutlaka kağanın sözünden çıkılmaması gerektiği, kağana koşulsuz saygı duyulmasının mutlak olduğu vurgulanmıştır.

Nutuk:

“Genel durumu saptayabilmek için ordu birliklerinin, nerelerde ve ne durumda olduklarını da açıklamak isterim. Anadolu’da başlıca iki ordu müfettişliği kurulmuştu. Ateşkes anlaşması ilan edilir edilmez, askeri birliklerin savaşçı erleri terhis olmuş, silah ve cephanesi elinden alınmış, savaşa yeteneğinden yoksun birtakım kadrolar haline getirilmişti” (Özel ve Erdinç, 2016, s. 5).

Nutuk’ta Atatürk ele aldığı sorunu beş ana başlığa ayırmıştır diyebiliriz: Osmanlı’nın içinde bulunduğu durum, bu durum karşısında yapılması gerekenler, yapılanlar, yapılamayanlar ve gelecek nesillerin dikkat etmesi gereken hususlarla ödevleri... Atatürk, bu yönden bakıldığında sorunu tek bir noktaya toplamak yerine farklı odaklara bölerek meselenin daha net anlaşılmasını ve zihinde kalıcı olmasını sağlamayı amaçlamıştır denilebilir.

Divanu Lugat-it Türk:

“... Kiyamet günü belirtilerinden, ahir zaman fitnesinden ve Oğuz Türklerinin ortaya çıkışından söz ederken dedi ki: Türklerin dilini öğrenin, çünkü onların egemenliği uzun sürecektir. Bu hadis doğru ise -sorumluluğu anlatanların boyunlarına olsun- Türkçeyi öğrenmek dinsel bir gerekliliktir; yok kesin değilse, bilinç de bunu gerektirir” (Bozkurt, 2017, s. 19).

Divanu Lugat-it Türk'te ele alınan sorunun Arap topluma Türk dilini öğretebilmek ve Türk dilinin Arap dili kadar geniş ve etkin bir dil olduğunu kanıtlamak olduğu görülmektedir. Eserde Türk dilini öğrenmenin gerekliliği Kaşgarlı tarafından kaçınılmaz olarak belirtilmiş; eserin, faydalanmak isteyenler için eşsiz bir örnek olduğu, belirli bir düzen içerisinde sorunun işlendiği dile getirilmiştir.

Orhun Yazıtları ve *Nutuk* işledikleri konu itibarıyla benzerlik göstermektedir (Orhan, Gedik ve Bulut, 2012). Her iki eserde de dış tehditler ve bu tehditler karşısında ulusun birlik olması gerektiği konusunda birleşilmiş, devleti idare eden kişilerin sözlerine ve emirlerine - özellikle tehdit yoğun bir şekilde kendini gösterdiğinde- mutlak uyulması gerektiği vurgulanmıştır. Kaşgarlı da eserinde konuyu öz bir biçimde genel hatlarıyla ele alarak eserin bu yönüyle faydalanmak isteyenler için eşsiz bir kaynak olduğunu dile getirmiştir.

3. Hitabette kullanılan dil; açık, yalın, doğal, gösterişsiz, güçlü ve coşkulu olmalıdır (Özdemir, 2017; Taşer, 2015; Bozkurt, 2017; Özel ve Erdinç, 2016; Ergin, 2013): Etkili bir hitabet aktarılacak istenenleri kuşku ve akıl karışıklığına yer vermeyecek şekilde iletebilmelidir.

Bu sebeple dinleyici yahut okuyuculara onların algılayış ve ortalama dil yeterlilikleri ile seslenebilmeli, böyle bir üsluba sahip olmalıdır.

Orhun Yazıtları:

“Türk milleti vaz geç, pişman ol! Disiplinsizliğinden dolayı, beslemiş olan kağanına, hür ve müstakil iyi iline karşı kendin hata ettin, kötü hale soktun. Silahlı nereden gelip dağıtarak gönderdi? Mızraklı nereden gelerek sürüp gönderdi?” (Ergin, 2013, s. 73).

Orhun Yazıtları, Türk dilinin hem ilk hem de en sade örneklerinden biridir. Eserde ele alınan problemin daha kolay anlaşılması için dil önemli noktalarda en sade biçimiyle kullanılmış, yer yer soru cümleleriyle anlatılanlar desteklenerek üslup aynı zamanda güçlü tutulmaya çalışılmıştır.

Nutuk:

“Bugün ulaştığımız sonuç, yüzyıllardan bu yana çekilen ulusal felaketlerden doğan uyanışın ve bu güzel vatanın her köşesini sulayan kanların bedelidir” (Özel ve Erdinç, 2016, s. 599).

“Hatt-ı müdafaa yoktur sath-ı müdafa vardır. O sath bütün vatanıdır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça, bırakılmaz” (Özel ve Erdinç, 2016, s. 418).

Atatürk *Nutuk*'ta seslendiği kitle itibarıyla kimi zaman süslü kimi zaman ise gösterişten uzak ancak mesajı net bir biçimde iletme üslup tercih etmiştir. Ancak eserin geneline bakıldığında Atatürk, açık seçik ve güçlü bir dille mesajı hitap ettiği kitleye iletmeyi başarmıştır, diyebiliriz.

Divanu Lugat-it Türk:

“Yüce Tanrı, devlet güneşini Türk burçlarında doğurdu. Dönenceleri onların ülkeleri çevresinde döndürdü. Bundan dolayı onları Türk diye adlandırdı. Onları çağın hakanları yapıp dünyanın egemenlik dizginlerini ellerine verdi. Onları herkese üstün kıldı, tüm insanlıkla görevlendirdi, doğruluğa yöneltti. Onlara katılanları ve onlar adına çabalayanları güçlendirdi” (Bozkurt, 2017, s. 19).

Kaşgarlı Mahmut, *Divanu Lugat-it Türk* adlı eserinde Türk dilinin ve kültürünün önemine vurgu yaparken yeterince açık bir dil kullanmıştır. Öyle ki kimi zaman anlatımı güçlendirebilmek adına okuyuculara “Türklerin yanında ya da karşısında” olmaktan başka bir yol bırakmamıştır. Kaşgarlı'nın bu tutumunun edebi olarak da eseri güçlü kıldığını söylemek mümkündür.

Orhun Yazıtları ve *Nutuk*'ta sık sık okuyuculara / dinleyenlere sorular yöneltiliyor olunması anlatımı pekiştiren ve güçlü kılan en önemli özellik olarak göze çarpmaktadır. Bu yolla, muhatap olunan kitle mesajı ilk anda kavrayabilecektir. Kaşgarlı da Türk dil ve kültürünü önceleyen açık ve keskin üslubuyla muhatap aldığı topluluğu eserini okumaya ve dolayısıyla Türk dil ve kültürünü öğrenmeye mecbur bırakarak hedefine ulaşmayı başarmıştır diyebiliriz.

4. Hitabette dinleyicinin / okuyucunun ilgisini ayakta tutacak sözler ustaca yerleştirilmelidir (Özdemir, 2017; Taşer, 2015; Bozkurt, 2017; Özel ve Erdinç, 2016; Ergin, 2013): Her bireyin dinleme / okuma kapasitesi ve sürekliliği farklıdır. Bu sebeple hitap edilen kişilerin ilgilerini ayakta tutabilmek adına; okumak ya da duymak istedikleri sözcükler, söz öbekleri yahut kalıp ifadeler özenle seçilmeli ve hitabet içerisinde yerleştirilmelidir.

Orhun Yazıtları:

“Tanrı gibi gökte olmuş Türk Bilge Kağanı...” (Ergin, 2013, s. 35).

“Türk milleti, tokluğun kıymetini bilmezsin. Açlık, tokluk düşünmezsin. Bir doysan açlığı düşünmezsin” (Ergin, 2013, s. 35).

Orhun Yazıtları’nda kullanılan deyimler, atasözleri ve anlatımı güçlendiren benzetmeler (Düşmanın etrafta ocak gibi olması vb.) okuyucuda / dinleyicide ilgiyi yeterince ayakta tutabilmektedir. Bu yolla yapılan somutlaştırma çalışmaları anlatılanların akılda kalıcılığını sağlamaktadır.

Nutuk:

“Oysa, Türk’ün onuru gururu ve yeteneği çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus tutsak yaşamaktansa yok olsun daha iyidir!” (Özel ve Erdinç, 2016, s. 9).

“Efendiler, bu durum karşısında bir tek karar vardı. O da ulusal egemenliğe dayanan, kayıtsız şartsız bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak!” (Özel ve Erdinç, 2016, s. 9).

Atatürk eserinde anlatıların arasına uygun biçimde yerleştirdiği cümlelerle hem önceki anlatılanları sonuca bağlamayı bilmiş, hem de gereğince mütevazilik örneği göstermiştir. Öyle ki kendisinin de bahsetmiş olduğu “günlerce sürecek bir konuşma” uygun yerlerde tercih edilecek sözcük ya da sözcük grupları ve cümleler olmadan tam anlamıyla bütünlük oluşturamaz ve amacına ulaşamazdı.

Divanu Lugat-it Türk:

“Esirgeyen ve bağışlayan Tanrı’nın adıyla; büyük erdemli, güzel erdemli Tanrı’ya hamd olsun!” (Bozkurt 2017, s. 19).

“Burada yalnızca kısa bir açıklama sunduk, Tanrı’nın izniyle kitabımız ilerledikçe bunlar üzerine yeniden konuşacağız” (Bozkurt, 2017, s. 25).

Kaşgarlı eserini öncelikle Arap topluma hitaben yazmıştır. Buradan yola çıkarak halifeye olan övgüsü ve devamında dile getirdiği temenniler onun, eserinin önemsenmesini istemesinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte “Tanrı” kelimesini hem tek başına hem de söz grupları içerisinde sık sık kullanıyor olması onun hem iyi bir dindar hem de kelimeyi köken olarak düşündüğümüzde iyi bir vatansever olduğunu göstermektedir.

Hitabette başvurulacak söz sanatları ve seçilecek sözcükler dinleyicileri / okuyucuları konunun özüne çekmeye yardımcı olmalıdır. Bu bağlamda *Orhun Yazıtları*, *Nutuk* ve *Divanu Lugat-it Türk* farklı dönemlerde yazılmış eserler olsa bile sözcüklerin zamanında ve yerinde seçimi açısından başarılıdır.

5. Hitabette işlenen konu tek yönüyle değil, tüm boyutlarıyla ele alınmalıdır (Özdemir, 2017; Taşer, 2015; Bozkurt, 2017; Özel ve Erdinç, 2016; Ergin, 2013): Hitabette işlenecek olan konunun seçimi kadar konuyu meydana getiren etkenler, sebep ve amaç ilişkileri ile konunun yokluğu veya varsayım sonucu ortaya çıkabilecek ihtimaller üzerine ayrıntılı bir çözümlemesinin yapılması gerekir.

Orhun Yazıtları:

“Çin milletinin sözü tatlı, ipek kumaşı yumuşak imiş. Tatlı sözle, yumuşak ipek kumaşla aldatıp uzak milleti öylece yaklaştırmış. Yaklaştırdıktan sonra, kötü şeyleri o zaman düşünürmüş. İyi bilgili insanı, iyi cesur insanı yürütmezmiş. Bir insan yanılrsa, kabilesi, milleti, akrabasına kadar barındırmazmış. Tatlı sözüne, yumuşak ipek kumaşına aldanıp çok çok, Türk milleti öldün; Türk milleti, öleceksin!” (Ergin, 2013, s. 37).

Orhun Yazıtları'nda olayların belirli bir sıra dahilinde ve bir sebebe bağlanarak verildiği görülmektedir. Meydana gelen her olayın bir sebeple veya hangi amaç doğrultusunda ortaya çıktığı, anlatılan olayın hemen öncesinde veya sonrasında verilmiş olması bağlamı sağlamış, dinleyen/okuyanların olaya tek pencereden bakmaması sağlanmıştır.

Nutuk:

“Bu söylediklerimin, o günlerde değilse bile, artık bugün bütün dünyada yadsınamaz gerçeklerden görüldüğüne asla kuşku yoktur. Bununla beraber, ben, bu söylediklerimi geçmiş günlere ait bazı anılar ve belgelerle bir kez daha belirtmeyi, gelecek kuşakların toplumsal ve siyasal ahlak eğitimi bakımından bir görev sayarım” (Özel ve Erdinç, 2016, s. 47).

Atatürk *Nutuk*'ta durum tespiti yaparken Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumla ilgili tüm ayrıntıları ve farklı yönleri vermeye çalışmış, kimi zaman farklı bir alanla ilgili sonuçlanan bir olayın etkilerinden ilerleyen zamanda başka alanda faydalanabileceğini belirterek -bir lider olarak- farklı boyutlarda düşünme becerisine sahip olduğunu da ispatlamıştır.

Divanu Lugat-it Türk:

“...Onların yaşadığı şehirleri, bozkırları dolaştım ve Türk, Türkmen, Oğuz, Çiğil, Yağma, Kırgız lehçelerini ve ağızlarını öğrendim...” (Bozkurt, 2017, s. 19).

Kaşgarlı Mahmut eserinin içeriği ve kendi kişiliği hakkında ayrıntılı bilgi vermiştir. Bu iki farklı durumu birbiri ile ilişkilendirerek ortaya çıkan eserin hangi düşünce ve yetkinlikler ile nasıl oluştuğunu söyleyerek neye hizmet edeceğini de tam olarak aktarabilmiştir.

Üç eser de incelendiğinde aktarılmak istenen ana mesaj doğrultusunda olaylar ve düşünceler zincirleme bir düzen içerisinde sebep ve amaç ilişkileri kurularak anlatılmış; birkaç boyut, ortaya çıkış süreçleri farklı olsa da ortak birer noktaya toplanabilmiştir. Bu açıdan incelendiğinde her üç eserde de okuyucu/dinleyici ana hedefe ulaşırken olayları farklı açılardan görebileceklerdir.

6. Olay ve belgeler önem ve güvenilirlik derecesine göre sıralanmalı, dinleyici / okuyucunun düşüncelerinde belirsizliğe yol açmamalıdır (Özdemir, 2017; Taşer, 2015; Bozkurt, 2017; Özel ve Erdinç, 2016; Ergin, 2013): Hitabeti etkili kılacak unsurlardan biri de önem arz eden hususları ilk etapta betimleyip buna göre varsa somut delilleri yeri geldiğinde ortaya dökerek dinleyici / okuyucunun zihninde karışıklığa yol açmamaktır. Dinleyici / okuyucunun düşüncelerinde oluşacak bir anlık karışıklık ya da belirsizlik hitabeti tümüyle etkisiz kılmaya yeterlidir.

Orhun Yazıtları:

“Ku general kumandasında kırk bin asker geldi. Töngkes dağında hücum edip vurdum. Otuz bin askeri öldürdüm. On bin ... ise ... öktüm. Tatabı öldürdü. Büyük oğlum hastalanıp yok

olunca Ku'yu , generali balbal olarak diki verdim. Ben on dokuz yıl şad olarak oturdum, on dokuz yıl kağan olarak oturdum, il tuttum..." (Ergin, 2013, s. 87).

Orhun Yazıtları'nda olaylar anlatılırken dönemine göre yeterince ayrıntıyı içerdiği görülmektedir. Coğrafi yönler, sayısal veriler ve tarihsel ifadelerle anlatılanların ispatlanması gayreti vardır.

Nutuk:

"25 Haziran'a kadar Amasya'da kaldım. Hatırlardadır ki, o tarihlerde İçişleri Bakanlığında bulunan Ali Kemal Bey, benim görevden alındığım ve artık benimle hiçbir resmi işleme girişmemek ve hiçbir talebimi yerine getirmemek konusunda şifreyle bir genelge yayınlamıştı..." (Özel ve Erdinç, 2016, s. 23).

Nutuk'ta Atatürk millî mücadele sürecinde yaşananları sırasıyla anlatırken her bir durumla ilgili varsa kanıtı ve belgeyi gözler önüne sererek dinleyicilerde akıl karışıklığı yaşanmasının önüne geçmiş, ayrıca bu tutum kendisine ve anlattıklarına duyulan güveni sağlamlaştırmıştır.

Divanu Lugat-it Türk:

"Gerçekte kitabı, Halil'in Kitabı'l-ayn'da sunduğu çerçeve üzerine kurmayı, böylece Türk lehçelerinin yarıştaki iki atın birbirine ayak uydurduğu gibi Arapçaya ayak uydurduğunu gösterme çabası içinde hem kullanımda olan hem de artık kullanımdan düşen sözcükleri birlikte anmayı düşündüm" (Bozkurt, 2017, s. 20).

Kaşgarlı Mahmut, *Divan*'ında düşüncelerini hem kendi eserine hem de bir başka esere atıf yaparak destekleme gayreti göstermiş, bu kendisinin akademik yönünü de ortaya çıkarmıştır.

İncelenen üç eserde de bilgilerin, olayların ve fikirlerin tarihsel ve gelişimsel olarak sıralanıp anlatıldığı görülmektedir. Bu yapılırken gerekli somut delillere, sayısal verilere, tarihsel ifadelere, coğrafi yönlere ve atıflara başvurulmuş, dile getirilenlerin sağlam zemine oturması gerçekleştirilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Hitabetin başarılı sayılabilmesi için en önemli kriter muhatabını etkisi altına alabilmesidir.

Türklerin tarihin eski dönemlerinden itibaren hitabet türünde eserler verdikleri görülmüştür (Taşer, 2015; Özdemir, 2017; Bozkurt, 2017; Özel ve Erdinç, 2016; Ergin, 2013; Enginün, 1996; Serarslan, 2006; Banarlı, 1950; Orhan, Gedik ve Bulut, 2012). *Orhun Yazıtları*'nda kağanın halkına karşı sorumlulukları, Türk milletinin genel nitelikleri ve dikkat etmesi gereken hususlar ele alınmıştır. Eserde sert ve net bir üslupla seslenilmiş, dinleyici hitabın ilk anından itibaren eserin içine çekilmeye çalışılmıştır. İşlenen problemin ne olduğuyla ilgili çizgiler açık bir şekilde ifade edilmiş, problem eser içerisinde birçok kez yinelenmiştir. Eserde kullanılan dilin, dönemi itibarıyla oldukça sade olduğu görülmektedir (Altunbay, 2013; Erbay, 2017). Problem ele alınırken bazı noktalarda soru cümleleriyle anlatım güçlendirilmeye çalışılmış, dinleyiciler / okuyucular düşünmeye sevk edilmiştir. Anlatımı güçlendirmek için sözcük ve söz grubu seçimlerine özen gösterilmiş, deyim atasözü gibi kalıp ifadeler ve benzetme gibi anlatımı güçlendirme yollarına gidilmiştir. Eserde olaylar ve düşünceler kronoloji ve mantık akışı içerisinde verilmiş, olaylar / düşünceler sebep ve amaç ilişkileriyle bağdaştırılarak bütünlük

sağlanmıştır. Olaylar ve düşüncelerden bahsedilirken sayısal ve zamansal ifadeler yer verilmiş, bu yolla anlatılanları doğrulama gayretine gidilmiştir.

Orhun Yazıtları'na benzer nitelikte bir başka eser ise Atatürk'ün Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı sonrası durumu ve kurtuluş mücadelesini anlattığı *Nutuk*'tur (Orhan, Gedik ve Bulut, 2012). Atatürk *Nutuk*'ta seslenirken iki türlü üslup tercih etmiştir. Devlet görevinde bulunan kesime saygın bir dil tercih ederken geleceği emanet ettiğini düşündüğü gençliğe seslenirken nispeten sert ve kararlı bir tutum göstermiştir. Ele aldığı problemi beş ana başlığa ayırmış, böylelikle zihinde daha kalıcı olmayı hedeflemiştir. Eserinde kimi zaman süslü kimi zaman gösterişten uzak bir üslup tercih etmiştir. Bununla birlikte Atatürk'ün eserin genelinde açık ve anlaşılır bir dil tercih ettiği, *Orhun Yazıtları*'na benzer biçimde zaman zaman dinleyicilere / okuyuculara sorular yönelttiği görülmüştür (Börekçi, 2008). *Nutuk*'ta dikkati çeken hususlardan biri de Atatürk'ün olayların ve fikirlerin akışı sırasında seçmiş olduğu söz gruplarıdır. Öyle ki bu üslup eserde ifadeler arası köprü vazifesi görmüş, dinleyicilerde dikkat uyandırmış ve uzun süren konuşmasını sona kadar etkili kılmayı başarmıştır. Atatürk bir asker ve bir devlet yöneticisi olarak farklı durumları aynı ciddiyetle ele alabilecek donanımda bir liderdir. *Nutuk*'ta bahsettiği savaşlar sonrası ortaya çıkan sonuçlarla ilgili gösterilen reaksiyonların ilerleyen zamanda gelecek kuşakların toplumsal ve siyasal eğitimi açısından ele alınması gerektiğini belirterek olayların farklı yönlerini görebildiğini kanıtlamıştır. Bunun yanı sıra Atatürk eserinde dile getirdiği durum ya da olaylarla ilgili mutlaka belgeleri (telgraf, mektup, toplantı tutanağı vb.) ortaya dökmeye gayret etmiş, böylelikle anlattıklarıyla ilgili inandırıcılığını pekiştirmiştir.

Kaşgarlı Mahmut'un 1074 yılında tamamladığı eseri *Divanu Lugat-it Türk* ansiklopedik bir sözlüktür. Hitabet türünde yazılmamış olmasına rağmen; eserin ön sözünde kullanmış olduğu ifadeler, hitabet türünün özelliklerini yansıtmaktadır. Eserinde seslenirken fiil çekimlerini 1. çoğul kişi ile kurduğu görülen Kaşgarlı'nın bunu yapmaktaki amacının okuyucuları eserin merkezine çekmek olduğu düşünülmektedir. *Divan*'da ele alınan problem durumunun Arap topluma Türk dilini öğretmek ve Türk dilinin de en az Arap dili kadar anlatım gücü yüksek bir dil olduğunu ispat etmek olduğu görülmektedir (Batur, 2012; Adıgüzel, 2010; Aksu, 2016; Özbay ve Melanlıoğlu, 2008; Batur ve Erişen, 2014; Nurmammedov, 2007; Karaca, 2018; Yıldız ve Ölker, 2009; Atlı, 2019; Kabataş, 2003; Mirzohidova, 2017; Erdem ve Cosun, 2013; Eraslan, 1991; Çeçen & Sarıçiçek, 2005; Balcı, 2015; Gülensoy, 2014; Taş, 2014; Koca, 2013; Başdaş, 2001; Demirtaş, 2004; Öztürk, 2018; Guliyev, 2013; Batur ve Beştaş, 2011; Batur ve Kaya, 2012; Batur ve Duru, 2016; Kılıç ve Yaprakgöl, 2018; Taş, 2013; Yazıcı Ersoy, 2018; Çifci ve Yıldırım, 2012). Eserde Türkçe öğrenmenin gerekliliği Kaşgarlı tarafından kaçınılmaz olarak belirtilmiş; eserin, faydalanmak isteyenler için eşsiz bir örnek olduğu, belirli bir düzen içerisinde sorunun işlendiği dile getirilmiştir. Eserin edebî yönünün ağır bastığı düşünüldüğünde Kaşgarlı'nın yeterince açık ve anlaşılır bir üslup tercih ettiği görülmektedir. Eser kaleme alınırken halifeye olan övgüsü ve "Tanrı" kelimesini sık sık kullanmış olması, Arap toplumların da eserden faydalanacak olması kaygısıyla gerçekleştiği düşünülmektedir. Kaşgarlı Mahmut eserinin içeriği ve kendi kişiliği hakkında ayrıntılı bilgi vermeye çalışmıştır. Bu iki farklı hususu birbiri ile ilişkilendirip ortaya çıkan eserin hangi düşüncelerle hangi yetkinliklerle nasıl oluştuğunu söyleyerek neye hizmet edeceğini de tam olarak ifade edebilmiştir. Kaşgarlı eserinde düşünce ve durumları belirli bir düzen içerisinde aktarmış hem kendi eserine hem de farklı kişilerin eserlerine atıfta bulunarak anlatılanları bilimsel bir zemine oturtmuştur.

Üç eser de hitabet türü özellikleri açısından ele alındığında *Orhun Yazıtları* ve *Nutuk*'un sesleniş, konu / problem seçimi, dil ve üslup özellikleri, sözcük seçimi, konuyu ele alış biçimi, olay belge ve düşüncelerin sıralanışı yönünden hitabetin sahip olması gereken özellikleri tam olarak karşıladığı saptanmıştır, dolayısıyla *Orhun Yazıtları* ve *Nutuk* birer hitabet türüdür. Bununla birlikte hem konusu hem de ele alınış biçimi yönünden iki eserin birçok noktada benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. *Divanu Lugat-it Türk* incelendiğinde ise Kaşgarlı Mahmut'un hem Türkler hem de Araplar ve edebiyatlarında etki bıraktığı, bu açıdan hitabetin işlevlerinden birinin yerine getirildiği düşünülebilir. Ancak her ne kadar sesleniş, sözcük seçimi, konuyu ele alış biçimi, olay ve düşüncelerin sıralanışı yönünden *Divan* hitabet türü için birçok özelliği barındırsa da dil ve üslup yönünden güçlü ve coşkulu söylemin yeterli olmadığı görülmüştür. Bu sebeple *Divanu Lugat-it Türk* için hitabet türüdür demek yerine, hitabet özellikleri taşıyan bir eserdir, demek yerinde olacaktır.

Ulaşılan bu sonuçların, Türklere ait farklı eserlerin sunuş / ön söz ve ithaf bölümlerinin hitabet özellikleri açısından incelenmesinin önünü açacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Adıgüzel, Y. (2010). Kaşgarlı Mahmut'un Türkçe öğretim yöntemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 27-35.
- Akay, N. (2006). Orhun Abideleri üzerine bir sentaks çalışması. Doktora tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Akgün, Ö. K., Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Demirel, F.ve Karadeniz, Ş. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aksu, R. (2016). Yabancılara Türkçe öğretimi için hazırlanan Türkçe sözlüklerde metod: Divânü Lügâti't-Türk ve Bulgâti'l-Müştak örneği. *Aydın Tömer Dil Dergisi*, 1(2), 41-54.
- Aktan, B. (2010). Dîvânü Lügâti't-Türk'ün söz varlığında yer alan ikilemeler. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 28, 1-12.
- Alaranta, T. (2008). Mustafa Kemal Atatürk's six-day speech of 1927: defining the official historical view of the foundation of the Turkish republic. *Turkish Studies*, 9(1), 115-129.
- Altan, A. (2015). Orhun Abideleri'ndeki liderlik ve yönetim anlayışının değerlendirilmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 49, 305-317.
- Altın, K. Y. (2019). İşlevleri açısından Türk kültüründe sağaltma: Divanü Lügat-it Türk'ten günümüze. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 114-133.
- Altunbay, M. (2013). Gıyasettin Aytaş, Orhun Abideleri ve Şemsettin Sami, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(2), 84-87.
- Alyılmaz, C. (2000). Bilge Tonyukuk yazıtları üzerine birkaç düzeltme. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 10, 103-112.
- Alyılmaz, C. (2005). *Orhun yazıtlarının bugünkü durumu*. Ankara: Kurmay Yayınevi.
- Arı, K. (1992). Taha Parla, Türkiye'de siyasal kültürün resmi kaynakları. C I: Atatürk'ün Nutuk'u. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 377-388.
- Arslan, A. ve Orhan, S. (2013). Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'nde geçen sıfatların metnin anlamsal yönüne etkisi üzerine bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 77-85.

- Atlı, S. (2019). Dîvânu Lugâti't-Türk'teki atasözleri üzerine yapılan bir çalışma: Abdülahad Nûrî ve "Atalar Sözü". *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 2243-2279.
- Aydın, A. (2017). Köktürk Abideleri'nde "+Da" ekinin kullanılış şekilleri, cümlelerdeki durumları ve fonksiyon yükleri. *Türük Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(9), 1-21.
- Aydoğdu, Ö. (2009). Divanü Lûgati't-Türk'te geçen Türk boyları ve boylara ait dil özellikleri. *Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks*, 1(1), 55- 81.
- Aytaş, G. (2017). Şemseddin Sami'nin Orhun Abideleri'nde sözlük oluşturma tekniği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(39), 160-177.
- Babaoğlu, R. (2012). Nutuk ve hatıralar ekseninde terakkiperver cumhuriyet fırkası olayı ve süreci. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 11(22), 63-108.
- Balcı, O. (2015). Divanü Lûgati't-Türk'te Kıpçakça olarak kaydedilen dil malzemesinin bugünkü Kıpçak lehçelerindeki durumu. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(5), 261-278.
- Balcı, O. (2015). Türkiye Türkçesi ve Kazak Türkçesi örnekleriyle Orhun Yazıtları'nın çağdaş Türk lehçelerine aktarma farklılıkları. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 40, 7-20.
- Banarlı, N. S. (1950, 30 Mart) Türk hitabet tarihi. *Hürriyet*.
- Başdaş, C. (2001). Divanü Lûgati't-Türk'teki şiirlerde isim hâl eklerinin kullanılışları. *İlmî Araştırmalar*, 11, 29-40.
- Başdaş, C. (2009). Orhun Abideleri'nde iyelik, belirtme ve yükleme hali. *Electronic Turkish Studies*, 4(8), 623-643.
- Batur, Z. ve Beştaş, M. (2011). Divanü Lûgati't-Türk'te çocuk dünyası ve çocuk eğitimi. *Electronic Turkish Studies*, 6(2), 247-262.
- Batur, Z. (2012). Divanü Lûgati't-Türk'te anlama ve anlatma becerilerine ilişkin örnekler. *Electronic Turkish Studies*, 7(2), 219-231.
- Batur, Z. ve Kaya, M. (2012). Divanü Lûgati't-Türk'te dil öğretimi bağlamında sözel kültür ürünleri aracılığıyla değer aktarımı. *Electronic Turkish Studies*, 7(1), 309-324.
- Batur, Z. (2013). Orhun Yazıtları'nda anlama ve anlatma becerileri. *Journal of Turkish Studies*, 8(4), 313-333.
- Batur, Z. (2016). Orhun Abideleri ve Maslow: motivasyon. *International Journal of Language Academy*, 4, 124-124.
- Batur, Z. ve Duru, K. (2016). Divanü Lûgati't-Türk'te yapılandırmacı yaklaşım uygulamaları. *Electronic Turkish Studies*, 11(3), 517-534.
- Bozkurt, F. (2017). *Divanü Lûgat-it Türk*. İstanbul: Salon.
- Börekçi, M. (2008). Atatürk'ün Nutuk'unda söz dizimi ve üslup özellikleri. *Journal of International Social Research*, 1(5), 104-125.
- Cicero (1942). *de Oratore*. (çev. E. W. Sutton ve H. Rackham). Cambridge: Harvard University Press (Orijinal eserin yayın tarihi: MÖ 55).
- Çam, Y. (2003). Gazi Mustafa Kemal ve büyük nutuk. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 2(3), 147-159.
- Çeçen, H. ve Sarıççek, R. (2005). Divanü Lûgat-it-Türk'te geçen şiirlerde edebi sanatlar. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 48, 162-184.

- Çelik, A. U. (2016). Orhun Yazıtları'nın sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler çerçevesinde incelenmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 47-61.
- Çelik, N. (2012). Divânu Lûgati't-Türk'te at kültürünün yansımaları. *International Journal of Social and Economic Sciences (IJSES)*, 2(1), 23-25.
- Çelikel, S. (2007). *Orhun Kitabeleri'nin günümüz Türkçesi'ndeki söz varlığı*. (Yüksek lisans tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Çencen, N. (2016). Divanü Lügati't Türk'te yer alan Türk halk kültürü öğelerinin ilköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler programlarında işlenişi. *Turkish History Education Journal*, 5(1), 226-240.
- Çetin, E. (2005). Divanü Lügati-t Türk'teki yiyecek içecek adları ve bu adların Türkiye Türkçesindeki görünüşleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 185-200.
- Çıfci, D. ve Yıldırım, D. (2012). Kaşgarlı Mahmud'un kullandığı temel propaganda teknikleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 32, 33-41.
- Çoban, İ. (2017). İslam Türkay'ın "Türk Oğlu Türkem Men" başlıklı şiirinin Orhun Yazıtları ile metinlerarasılık bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(4), 2232-2255.
- Demirezen, M. (2008). Ötümlü gırtlaksız sızıcı –g sesbiriminin Türkçede Orhon anıtlarından beri varlığına kanıtlar. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 9, 155-163.
- Demirtaş, A. (2004). Divân-ü Lûgat-it-Türk'teki atasözlerinde ikinci tekil şahıs emir kipinin işlevleri. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 33-35.
- Deniz, K. ve Tarakcı, R. (2019). *İkna teknikleri açısından Nutuk*. Kara Harp Okulu Bilim, 29(1), 111-138. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/khobilim/issue/46508/584389>.
- Düzgün, D. (2007). Divanü Lügati't-Türk'te sosyal normları karşılayan kavramlar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(35), 201-215.
- Enginün, İ. (1996). Hatip Atatürk. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8, 83-88.
- Eraslan, K. (1991). Divanü Lügati't-Türk'te aruz vezniyle yazılmış şiirler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 39, 113-117.
- Erbay, N. (2017). Orhun Yazıtları'ndan klasik şiire şark ve garp kavramı. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 139-154.
- Erdem, M. ve Cosun, G. (2013). Divânü Lügâti't-Türk'te ettirgen yapılar. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 49-58.
- Ergin, M. (2013). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi.
- Gömeç, S. (2009). Divanü Lûgat-it-Türk'de geçen yer adları. *DTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi*, 46(28), 1-34.
- Gömeç, S. Y. (2016). Kök Türk yazıtları ve Divanü Lügati't-Türk'te yiyecek ve içecekler. *Türkiyat Mecmuası*, 26(2), 187-195.
- Guliyev, İ. (2013). Kaşgarlı Mahmud'un "Divanü Lügati't Türk" eserinde kullanılmış soru cümleleri (Azerbaycan Türkçesi ile mukayese). *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 11, 15-27.

- Gülensoy, T. (2014). Dîvânu Lügâti't-Türk'te adı geçen "kırpılmış Türkçe"nin Anadolu ağızlarındaki izleri. *Diyalektolog Sosyal Araştırmalar Hakemli Dergisi*, 8, 1-5.
- Gümüşatam, G. (2015). Divanu Lûgati't-Türk'ün izinde en eski Kıbrıs Türk atasözleri. *Folklor / Edebiyat*, 21(84), 145-158.
- Günşen, A. (2011). Dîvânu Lugati't-Türk'te yaklaşma bildiren fiiller. *Turkish Studies*, 6(1), 236-249.
- Gürkan, H. (2013). Atatürk'ün Söylev'i (Nutuk) üzerine bir bibliyografya denemesi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13(27), 123-136.
- Hayta, N. ve Akhan, N. (2016). Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinde örnek bir uygulama: "bir devrin analizi: Nutuk". *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3), 1049-1076
- Kabataş, O. (2003). Divanü Lügati't-Türk'ten Türkiye Türkçesine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 49, 147-161.
- Karaca, M. (2018). Dîvânu Lugâti't-Türk'ten hareketle Kazak Türkçesi'ndeki arkaik fiiller. *Annan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(3), 58-65.
- Karakaş, S. (2016). Orhun Abideleri'nde teokrasi problemi ve yabancı dinlerin Türk bozkır idari anlayışına etkileri. *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 158-199.
- Kardaş, M. N. (2015). Orhun Abideleri'nin Türkçe öğretiminde değer aktarımı açısından önemi II: Kül Tigin Abidesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(02), 1-15.
- Kayra, O. K. (1996). Orhun Anıtları'nda sıfatlar, sıfat tamlamaları ve bunlara ilişkin bazı açıklamalar. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 44, 145-158.
- Kılıç, L. K. ve Yaprakgöl, Ç. (2018). Divanu Lügati't Türk'te eğitsel değerler. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 1(1), 39-58.
- Koca, E. (2013). Divanü Lûgati't-Türk'teki yansımali sözcüklerin görev ve anlamlarına göre sınıflandırılması. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 36, 55-71.
- Köksel, B. (2009). Divanü Lugati-t Türk'te yer alan efsaneler. *Journal of International Social Research*, 2(9), 262-269.
- Kuzey, M. (2019). Orhun Abideleri'nde Türk mekân algısı. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 65, 207-220.
- Mansouri, S., Biria, R., Mohammadi Najafabadi, M. ve Sattar Boroujeni, S. (2017). *Nomination and argumentation strategies in oratory discourse: the case of an English Sermon*. SAGE Open. <https://doi.org/10.1177/2158244017702425>.
- McKay, B. Ve McKay, K. (2008). *Resurrecting the lost art of oratory*. <http://www.artofmanliness.com/2008/07/17/resurrecting-the-lost-art-of-oratory/>.
- Mert, O. (2008). Orhun yazıtlarında kullanılan işaretli (/./) görev öğeleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 15, 1-20.
- Mert, O. ve Bozkırlı, K. (2015). Orhun Yazıtları'nda boyları bir araya getirme çabaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(1), 1-15.
- Metin, M. (2014). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Mirzohidova, L. (2017). Metonymies (majozî mursals) in Divanu Lugati Turk, Qutadgu Bilig and Atabetul Haqayiq. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 4, 454-462.

- Morin, A. (2004). Crafting a nation: The mythic construction of the new Turkish identity in Atatürk's "Nutuk". (Doktora tezi). The University of Nebraska-Lincoln.
- Morin, A. ve Lee, R. (2010). Constitutive discourse of Turkish nationalism: Atatürk's Nutuk and the rhetorical construction of the "Turkish people". *Communication Studies*, 61(5), 485-506.
- Nurmuhammedov, A. (2007). Kaşgarlı Mahmut'un Divanı'nda aslı uzun ünlülerin gösterilişi. *İlmi Araştırmalar*, 24, 117-128.
- Onan, A. G. B. (2003). Divanü Lügati't-Türk'ün dil öğretim yöntemleri ve dünya filolojisine katkıları bakımından bir değerlendirmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13, 425- 445.
- Orhan, S., Gedik, M. ve Bulut M. (2012). Orhun Abideleri ile gençliğe hitabe'nin sundukları mesajlar açısından mukayesesi üzerine bir inceleme. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 5(8), 907-915.
- Önal, A. G. ve Şenel, M. (2016). Yer adları (toponimi) açısından Divanü Lügati't- Türk. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 32(32), 64-74.
- Öner, M. (2010). Orhun Yazıtları'ndaki içik- üzerine. *Dil Araştırmaları*, 6(6), 23-27.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2008). Kelime öğretiminde örnekleme'nin önemi ve Divanü Lügati't Türk. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 49-58.
- Özçelik, S. (2014). Orhun Yazıtları'nda geçen ulay kelimesi ve başlay ulay ikilemesi üzerine. *İlmi Araştırmalar*, 18, 71-78.
- Özdarıcı, Ö. (2011). Dîvânü Lûgat-it-Türk'te kadın ve kadına ilişkin unsurlar. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 127-156.
- Özdemir, M. (2017) *Hitabet: güzel ve etkili konuşma sanatı*. Ankara: Altınordu.
- Özel, S. ve Erdiç E. Ş. (2016) *Gençler için fotoğraflarla Nutuk*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Özgiray, A. (2002) Büyük Nutuk'un dış politika açısından değerlendirilmesi. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 17(1), 61-71.
- Öztürk, F. (2018). Divânü Lügati't-Türk'te sesteş sözcükler -2-. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 18(2), 507-522.
- Sakaoğlu, S. (1991). Divânü Lügati't-Türk ve Türk halk şiiri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 39, 97-111.
- Serarslan, H. (2006). Türk hitabet sanatı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 559- 562.
- Serbest, K. (2019). Divânü Lügati't-Türk ve Uygur Türklerinde çocuk oyunları. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 13, 101-114.
- Sevinçli, V. (2018). Eski Türkçede fail görevindeki sıfat-fiillerin kullanımı. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 9-26.
- Taş, İ. (2014). Divanü Lügati't-Türk'ün çevirilerinden hareketle fonolojik bazı belirlemeler (1). *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 62(2), 203-220.
- Taş, İ. (2014). Türk dili öğreticisi olarak Kaşgarlı Mahmud ve öğretim metodu açısından Divanü Lügati't-Türk. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 48(48), 193-202.
- Taşdemir, S. (2009). Türk basınında Büyük Nutuk'un yansımaları. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 11(44), 673-712.

- Taşer, S. (2015). *Konuşma eğitimi*. İstanbul: Pegasus.
- Temel, E. (2011). Bilge Kağan Abidesi'nde niteleme sıfatları. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 1(1), s. 47-57.
- Topsakal, C. (2018). Orhun Yazıtları'nın eğitim bilimleri açısından incelenmesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 296-312.
- Türktaş, M. (1999). Divani Lügatit-Türk'te yer alan ve XI. yüzyılda Türkler arasında oynanan oyunlar. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(5), 61-65.
- Uçar, E. (2019). Orhun Yazıtları'ndaki er- bar- ikilemesi üzerine. *Journal of Old Turkic Studies*, 3(2), 471-501.
- Yaylagül, Ö. (2010). Divanu Lugati-t Türk'te yer alan atasözlerindeki metaforlar. *Milli Folklor*, 22(85), 112-121.
- Yazıcı Ersoy, H. (2018). Değerler eğitimi açısından Türk dili ve edebiyatı programında Divanu Lügati't Türk. *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4(7), 11-31.
- Yıldız, M. ve Ölker, G. (2009). Dîvânü Lugâti't-Türk'teki Oğuzca kelimelerin Dede Korkut hikâyelerindeki durumu. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 26, 1-19.
- Zengin, A. (2015). Orhun Türkçesi'nde çekim edatları. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 53(53), 111-136.

Extended Abstract

For oratory or rhetoric, it can be called the art of effective and beautiful speech. Oratory was systematically considered in Ancient Greece, and laws and rules that remain valid even today were put forward at that time. The purpose of oratory should be more convincing and convincing than the transmission of information and news. Aristotle defined oratory as the ability(power) to find(discover) tools with elements that will make listeners believe what is being said in a certain situation (Taşer, 2015, p. 72). In his work, the famous Roman orator Marcus Tullius Cicero De oratore stated that the content and style of the oratory should have the characteristics of the content and style to the listener in accordance with the subject and the speaker, authenticity, open selectivity, being effective and engaging. In this direction, the duty of orators through oratory should be to arouse an understanding in those who are addressed, to keep the hearts of those who listen pleasant, to mobilize passions, to influence the will. For this reason, the speaker must first do a very good preliminary work. The thought or teaching he chooses as a subject should be of value. It should be sincerely eager to convey to listeners or readers, and sensitive to their attitudes, behaviors and general worldviews. It must determine a narrative path that will fall in accordance with the thought that needs to be transmitted. The language it uses must be clear, effective and attract attention. The orator must make use of propaganda techniques.

Divanu Lugat-it Türk is important in terms of the purpose and content of Turkish writing when examining the world of Turkish literature. Teaching Turkish to Arabs and Turkish is a language that is as effective as Arabic, Kashgarli Mahmut mentioned in the preface of his work the importance and requirements of learning Turkish in an effective language. In the Orhun inscriptions, the first written source of the Turkish language, Kül Tigin, Bilge Khan and Tonyukuk, both as soldiers and statesmen, made various warnings to their people, stressed that lessons should be learned from mistakes made in earlier periods, and expressed what services they performed during their time. Another work that has similar characteristics to the Orkhun inscriptions is the Nutuk, which belongs to Gazi Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Turkish state. Atatürk He described the situation in Anatolia after World War I, gave the struggle for liberation in chronological order, and at the end of his work he gave the 'Gençliğe Hitabe', which has similar characteristics with the Orkhun inscriptions.

It was thought that the three works mentioned together with different aspects would have oratory characteristics. In this direction, Divanu Lugat-it Turk, Orkhun inscriptions and Nutuk works were examined in terms of oratory characteristics. In this study, which is considered with the scanning technique of the descriptive research method, it was first attempted to identify the characteristics that the oratory type

should have. Three experts in the field were asked to write what is known about oratory/lecture/discourse in the form of articles, and then the literature was reviewed and the articles that may be relevant were listed. The substances determined by field experts and the substances reached as a result of literature review were discussed, subject to research "1. In order to make an effective introduction to the oratory, the call is important, 2. A thought or problem that is closely related to society should be handled in the oratory, 3. The language used in the oratory should be clear, lean, natural, unpretentious, strong and enthusiastic, 4. Words that will keep the listener/reader interested in the oratory should be skillfully placed, 5. The subject processed in the oratory should be addressed not in one aspect, but in all its dimensions, 6. Events and documents should be sorted according to their importance and reliability, and should not lead to uncertainty in the thoughts of the listener/reader."the articles are agreed upon. During the review, the works were considered one by one, respectively, for each article; examples containing oratory features are given under the relevant article based on the paragraph, sentence, word Group and word contained in the feature.

At the end of the study, it was determined that the Orkhun inscriptions and Nutuk fully meet the characteristics that should have in terms of address, subject/problem selection, language and style characteristics, word selection, way of addressing the subject, event document and order of thoughts, and therefore both works are types of oratory. However, it is possible to say that the two works show similarities at many points, both in terms of their subject matter and the way they are handled. Looking at Divanu Lugat-it Turk, it can be considered that Kashgarli Mahmut influenced both Turks and Arabs and their literature, and from this point of view one of the functions of the oratory was fulfilled. But although it has many features for the type of DLT oratory in terms of address, word selection, way of addressing the subject, event document and order of thoughts, it has been seen that strong and enthusiastic discourse in terms of language and style is not at the desired level. For this reason, instead of saying Divanu Lugat-it Türk is a type of oratory, it would be appropriate to say that it is a work with oratory characteristics. It is believed that this result will pave the way for the examination of the presentation/preface and dedication sections of different works belonging to the Turks in terms of oratory characteristics.